

KÁLMÁN GÁBOR*

Hideg

Havran nem hitte volna, hogy egyszer úgy fogja ölelni az ellenségét, ahogy még nőt sem soha.

Amikor magához tért, azt hitte, parázson fekszik. A teste ösztönösen mozdult volna, lökte volna magát el a földtől, de moccanni sem bírt. Lángolt mindene, ruhája alatt bőrének minden centije, csontjáig hatolt a forróság, át a kabátján, csizmáján, ušánkája fülvédőin keresztül átszivárgott a nyakáig, befolyt a kabátja, inge alá. Az arca valósággal szikrázott, emiatt is tért magához. Hosszú percekig próbálta összeszedni az erejét, zúgott a feje, mély, zsigeri fáradtságot érzett, mint gyerekkorában a forró téglával bélelt ágyban a dunyha alatt, a pléhkályha doboló hangját is hallotta, a parazsak tompa puffogását.

Aludni kéne, gyözködte magát. Mindegy mi lesz a vége, csak aludni.

Próbálta összeszedni a gondolatait, visszaemlékezni arra, hogy mi történt, hogy milyen nap és milyen napszak lehet, hol van és hogyan került oda. Kutatott az emlékeiben, hogy a végére járjon, mi történt vele, és főleg, hogy miért történt, de bárhogy igyekezett, csak a dunyhára tudott gondolni, meg a pléhkályhára a ropogó farönkökkel, a szoba túlsó oldalán szuszogó szüleire, a vacak faház gerendáinak reccsenéseire, a falakban percegő lassú éjszakai életre. Arra, hogy csak aludni kell, sokáig és mélyen. Hogy csak néha kell felrezzeni, ha vakkant odakint a küszöbön alvó kuvasz egyet és pár ijedt szárnycsapás jön a ketrecek felől válaszként. A fal túloldalán meg az egyik kacsza ad ki egy apró méltatlankodó hápogást, amire egy másik válaszol, majd újabb kettő, halk hápogáshullám fut végig a rajon, majd halkulni kezd, még egy későn eszmélő hápogás jut a végére és újra csend, és megint csak a tűz ropog, lomhán, álmosítóan lobban a kályhaajtón kiszűrődő fények játéka a házfalon.

Arra gondolt, milyen nagy béke van.

A béke szóra nyilallt belé a fájdalom. Maró fájdalom volt, mintha jeges tóba szakadt volna bele meztelenül, üvölteni sem volt kedve. Kinyitotta a szemét. Nem látott parazsat. Reménykedett, hogy csak álmódott, hogy ott fekszik a dunyha alatt. De a szájánál ekkor megérezte a leheletétől olvadt hólé ízét, bőrén a hideg marását.

A hóban feküdt, arccal a földnek.

Aludni kellene, hatalmasodott el rajta az érzés megint. Mindegy, mi lesz a vége. Aztán eszébe jutott az erdő és Abafi. És erről a háború. Nem is az én háborúm – gondolta, amiről eszébe jutott, hogy került a hegyekbe. Amikor a nemecek¹ tisztek toboroztak, Havran nem volt hajlandó megmozdulni. *Ne moja vojna*² – felelte vállvonogatva. Fegyvert fogtak rá, ez is eszébe jutott. A nemecek tekintetét is látta, amikor a fegyver elsült a kezében, tudta ő is, hogy véletlen volt, ember ilyen meglepődöttséget

* A szerző a *Palócföld* 2010-es Mikszáth-pályázatán I. díjban részesült.

nem tud eljátszani. Persze eszébe jutott az is, amit ekkor megfogadott. *Zdolneš* – ezt hajtogatta magában a nemeceket méregetve a földön fekvő, sebesült karját szorongatva.

Felemelte a fejét és körbenézett, de nem látott semmit a koromsötét éjszakában, csak a semmibe vesző fehér havat, meg a kiálló fatörzsek tövét. Egészen könnyű fuvallat ütötte meg az arcát, mégis minden erejére szükség volt, hogy ne üvöltsön a fájdalomtól. Nem tudta, mióta feket a hóban. Talán csak pár perce. Talán órák óta, talán egy napja.

Sosem volt még ilyen hideg a tél. Hónapok óta nem mozdult ki az erdőből, Černizemtől alig tíz kilométerre bujkáltak páran egy barlangban a hegyen. Nyolcan-tizen lehettek együtt. Szerencsések voltak, mert a barlangnak szűk volt a bejárata, sűrű fenyőcsoport takarta. A barlang földjén szétterítették a paraszat, nyirkos fát raktak rá, hogy ne legyen nagy lángja. A hideg még így is elviselhetetlen volt, állig ruhákban, nagykabátokban, pokrócba csavarva feküdtek egy halomban. Mráznak vékony kabátja volt és pokróc sem jutott neki, így Havran megosztotta vele a sajátját. Esténként összebújtak, az arcuk összeért, leheletük melegítette a másikat. Olyan szorosan feküdtek egymás mellett, hogy csak a kábult fáradság miatt nem ébredtek fel a másik fogvacogására.

Mráz és Havran kilógtak a csapatból, Jasná Horkaiak voltak. Volt velük egy asztalos Černizemből, négy pásztor a hegyekből és egy furcsa, vékonydongájú férfi, Slavomír, valami tanárféle, jóval messzebből, a hegyek közötti városból, akit már egy éve halálra ítélték a nemecek, mint felkelőt, azóta üldözték. Éjszaka gyakran zokogott, persze próbálta köhögésnek álcázni a feltörő fulladozó hangokat. Hónapok óta élt a hegyen, csontsovány volt és olyan szürkén fénylett az arca, mint a friss vakolat.

Havranak eszébe jutott, miért fekszik itt a hóban. A bordáiban is lüktetni kezdett a fájdalom. Abafi malmára gondolt, az utolsó reményére, hogy ne fagyjon meg az erdőben. Abafit mindenki gyűlölte a környéken, de ő volt az egyetlen, akinél biztonságban meg lehetett húzódni. A vén malom óriási hodály volt, rettentő padlástérrel, és hatalmas pincével. Abafi meg bújtatott mindenkit, nemeceket, vörösöket, partizánokat is a tél idején.

Így akarta túlélni a háborút. Mesélték, hogy volt, amikor egyszerre éjszakázott nála négy sebesült nemece, három vörös és két felkelő, nem is tudtak egymásról. A dohos padláson, a nyirkos pince földalatti járataiban feküdtek. Reggel meg mentek bombázni, löni egymást, nem is tudták, hogy az, akire napközben lönek, éjszaka alig húsz méterre tőlük fekszik valahol. Abafi túl fogja élni a háborút, bármi is lesz, ezt mindenki tudta.

Amikor az ütközet után Havran menekülőre fogta a dolgot, megcsúszott a havas sziklákön, talán öt-tíz métert is zuhanhatott. Ha nem fogták volna fel az esését a sziklák alatti fenyőfák, túl sem éli. Magatehetetlenül zuhant, talán el is aludt esés közben, mert napok óta bárhol képes volt elaludni. Két puskaropogás között akár. Nem is emlékezett, mikor aludt utoljára, lehetett talán hónapokkal ezelőtt is. A barlangban is inkább csak megpihenni tudtak. A beszűrődő fegyverropogás, a félelem ébren tartotta őket, néha-néha elaludtak, de azonnal felriadtak és a fegyvereikért nyúltak, amikor neszezést hallottak a bejárat felől. Ilyenkor mind behúzódtak a barlang hátuljába, a puskák csövét a bejárat felé tartották, és visszafojtott, halálos csendben várták az érkezőt.

*Len ja som*⁴ – csak akkor nyugodtak meg, amikor a saját nyelvükön szólalt meg az érkező. Slavomír ilyenkor felköhögött, hosszan, fulladozva, arcát beletemette a pokrócába.

Havran megpróbált felülni, a bordáiba hasított a fájdalom. Megtapogatta, nem érzett nedvességet. Szájához emelte a kezét és megnyalta, sós ízt sem érzett. *Legalább nem vérzek* – nyugtázta. Próbálta felidézni az emlékeit, hogy hol lehet, hány kilométert gyalogolhatott a hóban, milyen messze lehet Abafitól. A barlang legalább félnapi járóföld, mert órákon át a nyomukban voltak a nemecek, szorították őket lefelé a hegyről, ki az erdőből, ahol már könnyű prédát jelentettek volna a géppuskásoknak. Úgy sejtette, nem messze lehet Jasná Horkától, talán közelebb is, mint Abafihoz, akinek a malma úgy öt kilométerre a falutól, a patak sodrásának legmeredekebb részén feküdt, mert kellett a víznyomás az őrléshez.

Ujo Fero erdészlakjára gondolt még, talán Fero is befogadná, bár nem volt túl barátságos ember. Legtöbbször mélyen aludt a pálinkától, vad kuvasz kutyái szabadon ténferegtek a ház körül. És ha Ujo Fero felébredt, általában nem volt jó hangulatában, a sörétes puská meg mindig a keze ügyében volt, vagy egy balta legalábbis, Havran nem tudta eldönteni melyiktől fél jobban. De Ujo Ferot ismerve, inkább a baltától. Fero különös helyzetben volt. Az ócska erdészház védett, sziklás katlanban feküdt, lehetetlen volt megközelíteni, mire bárki a házáig jutott volna, sörétet kap a mellkasába. Ugyanakkor járt a szóbeszéd, hogy egyszer egy nemecek teherautóval futott össze Fero, akik nem akartak kitérni a szekere útjából. A nemecek tiszt leugrott a kocsiról, kibiztosította a samopalját⁵ és odasétált a bakhoz, Fero lába mellé.

Mire bárki észbe kaphatott volna, Fero csizmája lendült, reccsent a tiszt orra, hangosan, ropogva, majd Fero baltája fordult kettőt és bezakatolt a ponyvás teherautó szélvédőjén. A két fiatal katona még az üvegszilánkokat söprögette az arcáról, amikor Fero kirángatta őket, az egyiket odacsapta az útmelletti sziklafalhoz, hogy a sisakja kongva, ropogva szállt le a fejről, a másikat meg egyszerűen felkapta és hozzávágta a teherautó hátuljából előugró másik három nemechez, hogy egymás után borultak fel, fegyvereik kiestek a kezükből.

Ha Ujo Fero részeg volt és dühös, nem láttak nála fürgébbet, márpedig Ujo Fero mindig részeg és mindig dühös volt, a végtelen, megvető közöny az arcán csak két dührohám közötti átmeneti időszaknak számított. Persze ez csak szóbeszéd volt, mesélték tíz nemeccel, meg hárommal is, de úgy járta, hogy a katonák annyira szégyelltek az esetet, hogy jobbnak látták nem beszámolni róla senkinek. Így aztán Ujo Feronak nyugta volt, a hegyi kalyibáról meg nem is nagyon tudtak a nemecek.

Havran minden egyes méterért hálát adott. Combközépig merült a hóban minden lépésnél. Szerencsére havazni kezdett, sűrű, hatalmas pelyhekben, így a nyomok miatt sem kellett aggódnia. Legalább egy óra hosszat küzdött, mire a sűrű erdőből kilépett az éjszakában vakító hótengerre és meglátta az Abafi malmát szegélyező fenyőfákat.

Az nyílt titok volt, hogy Abafi malmába egy rejtett alagút vezetett, melynek bejárata a patakmedernél állt. Itt futottak a malom őrlőit meghajtó csövek, végükön kétembernyi malomköveket forgatott a megduzzasztott patakvíz. Az alagút vége a malom pincéjébe futott, ahol hangos súrlódással, zakatolással dolgoztak a fogaske-rekek, recsegték az őrlőszerkezetet tartó fapillérek a mély pincetér felett.

Mesélték a háború után, hogy nemrég még tágasabb volt a pince, de Abafi lezárta az egyik járatot, beöntötte az ajtónyílást betonnal. Sokak szerint fegyvereket, meg a pénzét temette ide, de Ujo Fero váltig állította, hogy a tizennyolc éves felesége holtestét tüntette el a betontömbben. Persze Abafi meg azon nyavalygott a kocsmában, hogy a ribanc megszökött egy vörössel, meg hogy kúratta magát a kis piča ojebaná⁴ mindenkivel, aki szembejött, Abafi hiába verte agyba-főbe, hiába zárta el, a kis cigánylány csak kiszökösött felváltva baszni bosszúból a nemecekkal meg a vörösökkel is. Mondogatták, hogy Ferónak is volt köze a cigánylányhoz, nem is kevés, hogy Abafinak meg vannak számlálva a napjai, Ujo Fero meg fogja ölni. A cigánylány eltűnése után pár hétig Abafi nem is mozdult ki a malomból, kutyáit sem zárta el és mindig a keze ügyében volt a puska, ami persze fityinget sem ért Fero baltája ellen, de legalább megnyugtatta. Úgyis jobban bízott a nemecek védelmében, mert bár Fero sosem félt szembenézni még magával az atyaúristennel sem, nem volt szokása elébe sem menni a bajnak.

A malomkerék nem működött, fagyott volt a víz, a kerék küllőin is felkúsztak a jégcsapok, betemette a hó. Havran már vonszolni is alig bírta magát, csizmája megtelt hólével, ruhája is nyirkos volt a hóportól. Lerogyott a patak partján, érezte, hogy újra elveszti az eszméletét. Arra ébredt, hogy harangokat hall, aztán rájött, hogy csak a hópihék zizegnek a fülében a sűrű téli csendben, arcát, kabátját teljesen betemette a hó.

Megint az alvásra gondolt, hogy mindegy mi lesz a vége, csak aludhasson. Percekig tartott, mire sikerült felülnie. A malomkerék tengelye alatt feküdt. Puskájára támaszkodva vonszolta magát a tengely végéhez, félretolta a mogyoróbokrok ágait. Az alagút nedvesen kongott, ahogy Havran bedőlt a durva, köves padlóra. Abban már biztos volt, hogy a malom pincéjéig nem fog elérni, lassan, méterenként megpihelve vonszolta magát befelé, pár méter után feladta, úgy számolta, hogy nem messze lehet az alagút végétől. Elfeküdt a vaksötétben.

Vérszagot érzett. Az arcához nyúlt, talán a mogyoróbokor ágai sértették fel, vagy a hidegben eleredt az orra vére. Megnyalta az ujjait, nem érzett vért. Végigtapogatta magát, előbb a jobb, majd bal lábát, majd a karjait, végül a mellkasát, közben folyamatosan emelgette az ujjait a szájához, de nem érzett vért, csak nedvességet, olvadt havat.

Újra elaludt. Talán percek, talán egy óra is eltelhetett, amikor magához tért és beléhasíttott, hogy nincs egyedül.

Hogy nem a saját vére szagát érzi.

Visszafojtotta a lélegzetét, és amilyen halkán csak tudta, magához húzta a puskáját, tompán roppant a zárdugattyú, ahogy felhúzta. Fémes, élesen kattánó hang válaszolt, majd szapora zihálás támadt alig másfél méterre tőle.

Havran egyetlen másodperc alatt magához tért, szívverése felgyorsult, valószerűtlenül sebesen lüktetett a vér a halántékában, a karjában, ujjbegyeiben. Érezte, hogy elereszti a kábult félálom, érzékei felgyorsultak, kristálytisztán emlékezni kezdett mindenre, a malomhoz vezető három órás út minden pillanatára, az elmúlt hónapokra, a barlangra, az egész istenverte, átkozott háborúra, törött bordáira, a néhány órával ezelőtti zuhanásra, még arra a pár tizedmásodpercre is, amikor zuhanás közben elájult, vagy elaludt. Elillant minden fáradtsága, friss és éber lett, talán mint soha életében.

Nem kellett megszólalnia, nem kellett gyufáért sem nyúlania. A fémes kattant, a németek gépfegyvereinek hangját felismerte volna álmában is.

Egy nemic feküdt mellette, alig egy kéznyújtásnyira. Szaporán kapkodta a levegőt, kesztyűje nyirkosan súrlódott a gépfegyver fémtestén, össze-összekoccant kincstári egyenkabátja gombjaival. Havran a vaksötétben is látta a felé meredő fegyver csövének fémes villanásait. Ő is tartotta az ócska puskát, persze biztos volt benne, hogy nem sülné el, napok óta ázott a hóban, a jég belefagyhatott a csőbe, talán fel is robbanna a kezében.

Hosszú percekig feküdtek így egymás mellett, a sötétben a másokra szegezve fegyverüket. Havran abban reménykedett, hogy a vérző, sebesült nemic már nem bírja sokáig.

Aztán a nemic légzése lassulni kezdett. Bőrkesztyűje nyikorogva engedett a gépfegyver fogásán. Havran hallotta, ahogy a fegyver csőve halkán koppanva belefekszik az alagút kavicsos földjébe. Ő is elengedte a puskát, szívverése lassulni kezdett, elernyedtek a karjai.

Újabb hosszú percek telhettek el így, mire Havran érezni kezdte a maró hideget megint az arcán, átázott ruháin keresztül a bőrén. Nem tudta leküzdeni a reszketést, egész teste rázkódott, zörgött az ócska puska is a kezében. Szomszédja fogai is vacogni kezdtek, reszketve vette a levegőt, gépfegyvere teljesen kifordult a kezei közül.

Az alagutat átjárta a tél. Havran még sosem érzett ilyen hideget.

Amikor a nemic megmozdult, Havran is megemelte magát. Lassan, mint egy kisiskolás szerelmes, félve emelte meg a felsőtestét. A nemic is közelebb húzódott. Először az ujjai érték össze, Havran majdnem felszisszent, ahogy lefagyott kezébe markolt a nemic bőrkesztyűje, és mintha csak az anyja keze lenne, markolt vissza ő is. Aztán a lábaik fonódtak össze. Havran még nőt sem szorított soha így magához. Arcuk összeért, leheletük összekeveredve melegítette az arcukat, ahogy vacogva, reszketve szorosan átölelték egymást.

A hideg ekkorra már elviselhetetlenné vált, Havran újra elvesztette az eszméletét.

Fényre ébredt. Abafi malmának alagútjába beszivárgott a nap, a mennyezetről lecsüngő jégcsapokon csillogott. Zúgott a feje, nem érezte a lábait, ropogott a dér a hajában, ahogy felemelte a fejét. Tőle pár méternyire egy félbetört malomkövön ült a nemic, kezében a gépfegyver, melynek csőve Abafira mutatott. Lábán kötés, a felhasított egyenruha alól kivillant egy átvérzett szövetdarab. Vastag kabátja állig begombolva, tisztí rangjelzés a vállán. Lába mellett az alagút falának támasztva Havran fegyvere.

Ugyanaz a tiszt volt, aki alig egy évvel korábban be akarta sorozni, és közben véletlenül, vagy szándékosan vállon lőtte. Sokat öregedett azóta, borostás és sebheyles volt az arca, szeme beesett, feketén fénylett vizenyősen puffadt, ráncos szemhéja. De Havran húsz év múltán is felismerte volna.

A tiszt egy darabig nézte őt, majd felállt, megemelte a lábát, bakancsával rátaposott Havran falnak támasztott ócska puskájára, ami recsenve tört ketté, majd bicegő mozdulatokkal kísértél az alagútból.

Hetekkel később Havranék tűzharcba keveredtek ismét. Szerencséje volt, nem fagyott el a lába. Három napig egyhuzamban aludt a búvóhelyükön, félrebeszél, felszökött a láza, reszketett mindene. Már egyik társa sem hitt benne, hogy felépül.

Mégis úgy lett. A negyedik napon már nekivágott a hegyeknek. Híre ment, hogy végső támadásra készülnek, hogy nemsokára talán vége a háborúnak, jönnek a vörösök. A partizánok egyre szervezettebben harcoltak, bár már mindenki a végkimerülés szélén járt.

Amikor a nemecek menekülőre fogták, Havran az első sorban rohant utánuk. Tekintete cikázott a fák között, kereste a nemeц tisztet. Nem törődött semmi más-sal. Az arcába robbantak a szálkák, ahogy a fejétől alig egy méterre csapódott egy fatörzsbe egy célt tévesztett puskagolyó, vérzett több helyen is, átesett egy halott katonán, a lábszárán felhasította a nadrágot és a bőrt egy szikladarab estében. Felkelt, nem érzett fájdalmat. Már nem is gondolt a háborúra. A domboldal körülötte zsúfolásig volt katonákkal, lövések, süvítő lövedékek zajától, haldokló sebesültek nyögdecslésétől volt hangos az erdő. Amikor megállt és körbenézett, majdnem elsírta magát. A véres havon testek heverték mindenfelé, eldobott puskák, elhagyott holmik, menekülők és üldözők cikáztak a fák között, nemecek és sajátjai kiabálásai, fejvesztett parancsai kavarogtak a fülében, tőle alig tíz méterre pedig főbe lőtte magát egy alig húszéves nemeц katona, vére ráfröccsent a rá puskát fogó partizán arcára, aki csak állt, szeme fehérje hisztérikusan fénylett, a teste reszketett, sokkot kaphatott.

Ekkor vette észre a nemeц tisztet. Hátát egy fának támasztotta, kezében ernyedten lógott a puska csőve a földre. Zihált, több helyen vérzett, szemét Havranra szegezte.

Havran a vállához emelte a puskát, és gondolkodás nélkül lőtt.

A kimerültség miatt már nem bírta felfogni a puskatus ütését a vállán, lerogyott a földre, hátradólt a havon, aludni kellene, gondolta, mindegy mi lesz a vége, csak aludni, és a hideg hóba dőlve elvesztette az eszméletét.

Jegyzetek

- ¹ *Nemeц* – szlovák kifejezés, jelentése: *német*. Eredeti jelentése: *néma*.
- ² Nem az én háborúm.
- ³ Megdöglesz.
- ⁴ Csak én vagyok.
- ⁵ Szlovák nyelvű kifejezés, jelentése: gépfegyver.
- ⁶ Durva, szlovák nyelvű szitkozódás.

